

ЧЕТИРИТЕ СТЬЛБА НА ОБРАЗОВАНИЕТО

- ДА СЕ УЧИМ ДА УЧИМ И ЗНАЕМ
- ДА СЕ УЧИМ ДА ДЕЙСТВАМЕ И МОЖЕМ
- ДА СЕ УЧИМ ДА ЖИВЕЕМ С ДРУГИТЕ И
РАЗЛИЧНИТЕ
- ДА СЕ УЧИМ ДА БЪДЕМ, ДА СМЕ НИЕ (АЗ)

ЖАК ДЕЛОР

КОНЦЕПЦИЯ
ЗА ОСНОВНИТЕ ПРИНЦИПИ И ИНОВАТИВНИТЕ МОМЕНТИ В ПРОЕКТА НА НОВ
ЗАКОН ЗА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

СЪДЪРЖАНИЕ

ЧЕТИРИТЕ СТЬЛБА НА ОБРАЗОВАНИЕТО	1
I. НЕОБХОДИМОСТ ОТ СЪЗДАВАНЕ НА НОВ ЗАКОН ЗА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И	
УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ	3
1. Очакванията на обществото и новите предизвикателства – детската градина и училището	
като част от европейското пространство.....	4
2. Състояние на системата	5
2.1. Положителни тенденции и резултати	5
2.2. Проблеми и предизвикателства пред предучилищното и училищното образование днес...	6
2.2.1. По отношение на целите	6
2.2.2. По отношение на структурата на образование и равнопоставения достъп.....	7
2.2.3. По отношение на учебните програми и учебното съдържание.....	7
2.2.4. По отношение на учебния процес и резултатите от него	8
2.2.5. По отношение на социализацията на учениците, училищния живот, подкрепата на	
развитието на ученика.....	8
2.2.6. По отношение на управлението и финансирането на образованието.....	9
2.2.7. По отношение на педагогическите специалисти	9
2.2.8. По отношение на връзката на училището със социалната среда	10
2.2.9. По отношение на инспектирането, контрола и оценката на системата.....	10
II. ВИЗИЯ ЗА ДЕТСКАТА ГРАДИНА И УЧИЛИЩЕТО НА 21 ВЕК	11
1. В съвременната образователна система:	11
2. В новата образователна институция детето придобива:	12
3. Задачи пред новия закон за предучилищното и училищното образование	12
III. ПРЕДМЕТ НА РЕГУЛИРАНЕ В НОВИЯ ЗАКОН ЗА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И	
УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ – ИНОВАТИВНИ МОМЕНТИ И ПОДХОДИ КЪМ	
РЕГУЛАЦИЯТА.....	14
1. Предмет на закона	14
2. Мисия на детската градина и на училището - „Детска градина и училище НА всеки” :...	15
3. Основна цел на предучилищното и училищното образование	15
4. Общи принципи в системата на предучилищното и училищното образование	15
5. Държавни образователни стандарти	17
6. Организация на системата на предучилищното и училищното образование.....	18
6.1. Институции	18
6.2. Центрове за личностно развитие и творчество	19
6.3. Образователна структура.....	20
6.4. Форми на обучение.....	22
6.5. Съдържание на училищната подготовка	23
6.6. Учебен план.....	24
6.7. Учебници и учебни помагала	26
6.8. Оценяване на резултатите от обучението	26
6.9. Учене през целия живот.....	27
6.10. Държавна политика за развитие на детето	27
6.11. Принципи на прилагането на действия за превенция и подкрепа в детската градина и	
училището	28
6.12. Система за квалификация и професионално израстване на педагогическите специалисти	
.....	30
7. Управление.....	31
8. Финансова децентрализация	35
9. Инспектиране, контрол и оценка.....	35

I. НЕОБХОДИМОСТ ОТ СЪЗДАВАНЕ НА НОВ ЗАКОН ЗА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

ВЪВЕЖДАЩИ ДУМИ

Сега действащият закон за народната просвета бе приет през 1991 година. Той имаше задачата спешно да приведе образователната система в съответствие с променената обществена ситуация в държавата тогава, като:

- премахне идеологическите функции на образователната система;
- прекрати съществуването на неефективни структури като “Учебно-производствени комплекси” (УПК) и Единни средни политехнически училища (ЕСПУ);
- въведе дванадесетокласното обучение в съответствие с европейските практики;
- стабилизира институцията на директора и частично децентрализира управлението на училищата;
- постави началото на въвеждане на пазарни механизми и плурализъм в образованието.

Несъмнено тези промени бяха важни и необходими в тогавашната обществена и образователна ситуация. Оттогава обаче са изминали 20 години, през които са настъпили съществени промени и в глобално обвързания свят, и в образователната система в частност. Законът, отразяващ духа на 90-те години в България, вече е далеч от настоящите, а още повече от бъдещите тенденции на развитие на образователните институции и на процесите на обучение и възпитание в европейските и световните системи на училищното образование. От това произтича необходимостта от нов със своята философия закон, както и от факта, че предишният не осъществи промяна на образователните цели и не постави фокуса върху развитието на личността на детето и ученика с неговата автономност и свобода на избор, право на личен стремеж към преуспяване и благоденствие, принадлежност, участие и отговорност към множество общности и групи едновременно.

Основната цел на образованието вече не може да бъде механичното усвояване и възпроизвеждане на готови масиви от знания. В информационния век, в обществото на знанието, основната цел на образованието трябва да бъде развитието на умения за работа с постоянно променяща се информация и усвояване на методи на учене, на ключови компетентности и нагласи за учене през целия живот.

Така се очертава необходимостта от нова образователна парадигма, която следва да отговори на потребностите на хората в условията на новата информационна епоха и на глобализацията се свят и да е съзвучна с препоръките и политиките на Европейския съюз.

Тя е наложителна и за да се преодолеят редица сериозни взаимосвързани кризи, които преживява българското училище:

- критична точка на демотивация на всички участващи страни (учители, ученици, родители, администрация и управление);
- лоша дисциплина в учебния час, объркване в усета на учениците за границите на адекватното и неадекватното поведение, което разрушава възможностите за пълноценно обучение, за интерактивно и групово учене;
- неразбиране, че основният потребител на образованието са учениците и техните семейства, поради което са необходими адекватни форми за отчитане на тяхното мнение вместо сега съществуващите форми на отношения училище-ученици-родители, в които от учениците и родителите се очаква единствено да участват в поддържането на статуквото в училищата;
- разделящо, а не приобщаващо училище и образование - преобладават отчуждените, изключените, а не участващите, ангажираните, отговорните;
- липса на реална автономност, съответно съчетана с отговорност за водените политики;
- липса на реално гражданско участие в управлението и развитието на училището и изолация на учениците от този процес;
- липса на съвременна организационна култура в образователните институции.

Ключът към справянето с тези проблеми, както и с нарастващата мобилност, бързото развитие на комуникациите, урбанизацията и изменението на социалните структури в рамките на ЕС и света, е категоричната промяна на философията на училищното образование, осмисляне на значимостта му за съдбата и благополучието на всеки човек, а по този начин и за развитието и просперитета на държавата.

1. Очакванията на обществото и новите предизвикателства – детската градина и училището като част от европейското пространство

Очакванията на българското общество са:

- промяна във философията, в организацията и в методиката на образователния процес;
- широко гражданско участие на родители и ученици в управлението на училищната общност и в нейното укрепване и развитие при безусловна публичност за състоянието и промените в нея;
- хармонизирането на образователната ни система с европейските измерения;

В отговор на очакванията от образованието българското училище трябва да се справи с нови предизвикателства, като:

- повишаване на качеството и на ефективността на образованието и обучението;

- ориентиране на образователния процес на всички нива на образование към развитие на потенциала на ученика - инициативност, креативност, предприемачески дух, усвояване на знания и придобиване на умения и нагласи за информирани решения в полза на себе си и на другите;
- постигане равенство на шансовете;
- подпомогне изграждането на ключови компетентности, ориентирани към личностно развитие на детето през целия му живот;
- създаване на ефективен модел за управление на мрежата от образователни институции чрез децентрализация;
- насърчаване към обучение през целия живот и непрекъснато самоусъвършенстване;
- предефиниране участието и отговорностите на всички заинтересовани страни и “овластяване” на техните структури;
- промяна в статуса на учителя и осигуряване на спокойствие и ред в учебния час и в училище;
- създаване и развитие на широка обществена коалиция за промяна на обществените нагласи към училището и учителите и в подкрепа на образователните промени.

Европеизирането на българското образование и обучение с цел адаптирането му към икономика на знанието е основен държавен приоритет, който налага създаването на нормативна рамка, очертаваща изпреварващо посоката на развитие на детската градина и училището в следващите 10-15 години.

2. Състояние на системата

Българското предучилищно и училищно образование има своите традиционни достойнства, които следва да бъдат съхранени. В изпълнение на целите на Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2006–2015 г.), приета от Народното събрание през 2006 г., бяха предприети много положителни мерки, които трябва да бъдат доразвити и усъвършенствани в контекста на Стратегията „Европа 2020“.

2.1. Положителни тенденции и резултати

- осъществен нов модел на финансиране, основан на **единни разходни стандарти** за издръжка на едно дете/ученик;
- въведени **делегирани бюджети** във всички училища и в част от детските градини, както и програмно финансиране;

- интензивен процес на **оптимизация на училищната мрежа** в съответствие с демографските процеси, гарантиращ по-голяма ефективност при използването на ресурсите;
- въведен статут на **защитено училище** и допълнителни финансови механизми за укрепване на **средищните училища**, гарантиращи равенството на достъпа до образование на децата от населени места с неблагоприятни демографски характеристики;
- въведена задължителна **двугодишна подготовка** преди първи клас, гарантираща равенство на образователния старт на децата в училищното образование, независимо от социално-икономическия статус на семейства им;
- финансово осигурена **целодневна организация на учебния ден** за учениците от първи клас в държавните и общинските училища;
- предприети мерки за укрепване на авторитета и престижа на учителската професия и поставено началото на **система за кариерно развитие и диференцирано заплащане**;
- установено **социално партньорство** чрез съвет за тристранно сътрудничество;
- въведени държавни образователни изисквания, **външно оценяване и държавни зрелостни изпити**;
- разработени **учебни планове**, в които за пръв път има часове за задължителна, задължителноизбираема и свободноизбираема подготовка;
- поставено началото на **интегрирано обучение** на деца със специални образователни потребности.

В същото време системата на предучилищното и училищното образование е изправена и пред редица **проблеми и предизвикателства**. Част от промените в последните години са неефективно осъществени – неразработени докрай механизми, небалансирани правомощия, несвързаност на промените, неучастие на всички заинтересовани страни.

2.2. Проблеми и предизвикателства пред предучилищното и училищното образование днес

2.2.1. По отношение на целите

- Не са ясно предефинирани в съвременния контекст, не са широко споделени и разбираеми за обществото **новите цели на училището**: за **цялостен подход към детето/ученика и развитие на индивидуалността му**; за **ефективно училище, за ефективно учене и за развитие на критично мислене, на функционална грамотност, на автономна личност и пр.**

2.2.2. По отношение на структурата на образование и равнопоставения достъп

- Дебалансиране на модела на образователната система чрез прием след VII и прием след VIII клас. **Неединен преход** на учениците от прогимназиален към гимназиален етап.
- Продължават да съществуват проблеми с **равнопоставения достъп до качествено образование и пълноценното включване** в предучилищното и училищното образование на големи групи деца и ученици: от селските райони, от етническите малцинства, на повтарящи ученици и на деца със специални образователни потребности.
- Съществуващата структура на професионалното образование **не е адаптирана към изискванията на пазара на труда**.
- Не са осигурени **подходящи „пътеки“ за повторното завръщане в училищната система** на отпадналите ученици. Учениците, които преждевременно са напуснали образователната система и не са довършили обучението си, през 2009 г. са 14.7%.
- Липсват условия за изграждане и функциониране на **система за учене през целия живот**. Това е основната причина България да е с едно от най-ниските в ЕС равнища със стойности за участие в дейности за учене през целия живот (1.4% по EU Labour Force Survey).

2.2.3. По отношение на учебните програми и учебното съдържание

- Липсва **ефективно интегриране на ключовите компетентности** в държавните образователни стандарти, в учебните програми и в учебниците. Учениците, които през **2009 г. не достигат критичния праг** на постижения (второ равнище) в Програмата за международно оценяване PISA, представляват **41%** от всички ученици. През **2000 г. техният дял е бил 40%**, а през **2006 г. – 51%**.
- Липсва **съответствие на учебното съдържание с потребностите** на съвременния живот и подходящото му за съвременните условия разпределение спрямо етапите на обучение.
- Липсват **механизми за действително разнообразяване на базовото учебно съдържание** на ниво училище, за да се отговори на многообразието от конкретни условия, индивидуални интереси и потребности на ученика.

- Липсва **единна концептуална рамка**, която да определя структурата и обхвата на учебното съдържание в учебниците по различните предмети и за различните степени.

2.2.4. По отношение на учебния процес и резултатите от него

- Недостатъчно познаване и прилагане на **подходи и методи** в обучението, които да **гарантират поставянето на децата и учениците в центъра на образователно-възпитателния процес**, а не функционирането на институцията.
- Липсват **съвременна организация на образователната среда** и стандарти за нея.
- Намалява значително обхватът на учениците **в задължителна училищна възраст**. През учебната 2009/2010 г. в 1.-4. клас са обхванати 93.4% от децата в тази възрастова група, а при учениците **от 5.-8. клас – само 82.4%**.

2.2.5. По отношение на социализацията на учениците, училищния живот, подкрепата на развитието на ученика

- Засилва се **отчуждаването на децата от училище** поради комплекс от причини: отхвърляне на образованието като ценност и важността на училището като институция, неефективен социален и семеен контрол, недостатъчна гъвкавост на училището спрямо интересите и очакванията на учениците, неефективна система на допълнителна и консултационна работа, фокусирана върху изоставащите ученици и особено върху учениците със средни и добри постижения, непривекателна образователна среда.
- Не е обезпечен финансово, не е регламентиран и е непълноценен **училищният живот** (структуриране на ученическите общности, събития, празници, традиции на общността; доброволчество; ритуализация, изграждане на лидери и др.).
- Неудовлетворителна е степента на **социализация на децата в свободното им време и извън училище**.
- Липсва системен и ефективен подход за навременно **кариерно ориентиране на учениците**, за откриване на даровити и талантливи деца и за развитие на заложиби .
- Налице е **криза в училищния ред, в дисциплина и в сигурността** и особено в учебния час, в отношенията между учениците и с учителите.

Неефективни са мерките за превенция на нарушенията. Тромава е процедурата за налагане на наказания.

- Ниска е ефективността на **специализираната помощ** за деца и на работата на ресурсните центрове и учители.
- Липсва системен и **ефективен подход за сътрудничество** на институциите от социалния и здравния сектор с образователните институции на общинско, регионално и национално ниво.

2.2.6. По отношение на управлението и финансирането на образованието

- Липсва **реална децентрализация** при управлението на образователните политики и на процесите, както и при делегирането на отговорности.
- Липсва **пълноценно и ефикасно участие на родителите, местната власт и учениците** в училищното самоуправление.
- Липсват регулирана и стандартизирана нормативна и фактическа **координация между местните и централните власти**, както и ефективни механизми за **носене на отговорност на различните равнища** в образователната система.
- Не са съчетани правомощията на директорите в условията на делегирани бюджети с конкретни възможности за **участие и контрол на управленските решения от страна на заинтересованите страни** (учители, родители, ученици, местни образователни власти и неправителствени организации).

2.2.7. По отношение на педагогическите специалисти

- Недостатъчни са съществуващите механизми за **подкрепа на млади учители и за мотивиране на училищните екипи**; през последните 5 години учителите в общообразователните училища на възраст от **25 до 29 г. са намалели с 36%** и през 2009 г. са 1404 души. В професионалните гимназии техният брой е само 525 души и съставлява 3% от общия брой учители.
- Не е регламентирана **задължителна периодична квалификация** на учителите, както и задължителната квалификация по препоръка на контролния орган.
- Не се стимулира **участието на учителите в управлението на промените** в системата на предучилищно и училищно образование.

2.2.8. По отношение на връзката на училището със социалната среда

- Липсва **необходимата подкрепа на учителя от родителите и образователните институции**, което води до ограничаване на възможностите за въздействие в учебния процес и в организационното развитие на училището, демотивира го, води до загуба на чувството за увереност и на желание за прилагане на творчески подходи.
- Засилва се **отчуждаването и негативните нагласи на родителите и местната общност към училището**. В училищата липсва специализирана грижа за връзка с родителите, за подпомагане на учителите и учениците по процедури и технически въпроси, свързани с реда, организацията на учебния процес и дисциплината.
- Недостатъчно е **привличането на всички заинтересовани страни към осъществяването на промените**. Образователната общност и институциите не са достатъчно активни и постоянни в разясняването на промените и спечелването на необходимата широка обществена подкрепа.

2.2.9. По отношение на инспектирането, контрола и оценката на системата

- Липсва изградена **цялостна система за управление на качеството** на образованието чрез показатели, отчитащи входните данни (ресурсите, с които разполага образователната система), процесите (нейното функциониране) и изходните резултати (приносът ѝ за развитието на отделния ученик).
- Липсва подробно разработена **единна система за контрол и оценка на качеството** на образованието (критерии, инструментариум, процедури) на системно ниво и на ниво образователна институция, която да осигурява съпоставимост на резултатите.
- **Не са създадени механизми за прозрачност и публичност на резултатите** от инспектирането.
- Институционално, в лицето на **Регионалните инспекторати по образование**, се **смесват функциите** по администриране, организиране и подпомагане на образователните институции, от една страна, и контролът, инспектирането и оценяването, от друга.

II. ВИЗИЯ ЗА ДЕТСКАТА ГРАДИНА И УЧИЛИЩЕТО НА 21 ВЕК

- ДА СЕ УЧИМ ДА УЧИМ И ЗНАЕМ
- ДА СЕ УЧИМ ДА ДЕЙСТВАМЕ И МОЖЕМ
- ДА СЕ УЧИМ ДА ЖИВЕЕМ С ДРУГИТЕ И РАЗЛИЧНИТЕ
 - ДА СЕ УЧИМ ДА БЪДЕМ, ДА СМЕ НИЕ (АЗ)

ЖАК ДЕЛОР

- Детската градина и училището са **център за развитие на личността и на общността**. Като публични институции те служат на хората и на техните постоянно променящи се нужди и интереси.
- Детската градина и училището:
 - **развиват добрите начала у човека** и позитивното у него.
 - **утвърждават ценностите** на съвременната цивилизация.
 - приемат и **ценят различието**.
 - гарантират **равно качество на услугите за всички деца и ученици**.
- В управлението на процесите са включени **родители, ученици и други членове на общността**, като участващите страни работят в сътрудничество и партньорство.
- Училището поощрява дейности за хора от всички възрасти. То е място за срещи, дебати, дискусии и за социални контакти на различни групи от общността.

1. В съвременната образователна система:

- Целта на обучението е **развитието на автономна личност**.
- Водещ е процесът на учене и „**пътуването**” към знанието.
- **Детето и ученикът** са в центъра на обучението.
- **Ролята на учителя** – медиатор, улесняващ, подкрепящ, сътрудник, консултиращ, стимулиращ, провокиращ, диалогичен, справедлив. Лидер на промяната.
- **Ролята на ученика** – активен, генериращ знания, партньор, субект, мислещ.
- **Акцентът** е върху “знанията как...” и „умението да...”.
- **Учениците** са действени, съучастващи, рефлексивни, критично мислещи, работещи екипно в групи.
- **Характерът/духът** на урочната работа се изразява в – сътрудничество, партньорство, търсене, любознателност, подкрепа, насочване, откриване.
- **Уроците** са гъвкави, с разнообразна структура, интерактивни, мотивиращи за участие и работа.
- **Грешките** – има ги, за да се поучаваме от тях.

- **Оценяването** – обективно, формиращо; даващо обратна връзка.
- **Училищният ред** – договорен, споделен, приет в диалог и съгласие.
- **Възгледът за света** е позитивност, преговори, договорености, чувство за принадлежност, “овластена” автономна личност.

2. В новата образователна институция детето придобива:

- нагласи за сътрудничество;
- нагласи за саморазвитие и самоконтрол;
- умения за *критическо* мислене;
- предприемчивост и инициативност;
- умения за решаване на конфликти
- умения за вземане на решения;
- умения за работа в екип;
- комуникативни умения;
- умения да събира и обработва информация;
- умения за валидиране на информацията в интернет;
- отговорно отношение към ученето и мотивация за учене през целия живот;
- чувство за принадлежност и общостен интегритет.

3. Задачи пред новия закон за предучилищното и училищното образование

1. Да формулира ясно **целта и мисията** на предучилищното и училищното образование и свързаните с него задачи за:

- насърчаване и подкрепа на **личностното развитие на детето и ученика** като **самостоятелна автономна личност**, която поема отговорност за собствената си реализация;
- създаване на условия за формиране на ключови компетентности като предпоставка за учене през целия живот и лично благополучие, а именно условия за превръщане на училището в място за учене, което не само преподава основни научни знания, а осигурява развитие на динамичните способности – **способност за самостоятелно учене, самоинициатива, работа в екип, развиване и прилагане на креативност при решаване на проблеми, проектно и изследователско учене и мислене.**

Новият закон трябва да осъществи **промяна на мисията на училището** от „обществена” в „хуманистична” – която обслужва човека и неговото развитие и преуспяване и по този начин обслужва и общността.

2. Да зададе параметрите на **гъвкава и адекватна система** на **предучилищното и училищното образование** въз основа на новите

очаквания и изисквания, която да позволява непрекъснато вътрешно развитие и усъвършенстване в отговор на обществените промени и потребности.

3. Да създаде и регулира система, в която образователните институции получават необходимата им **автономия да провеждат собствени политики** и да се **самоуправляват**.

4. Да създаде нормативна рамка за разработване и въвеждане на **система за управление на качеството в предучилищното и училищното образование**.

5. Да очертае нова рамка за съдържанието и за процеса на обучение в предучилищното и училищното образование, които трябва да водят до:

- **развитие на уменията, компетентностите и ценностите** на всяко дете и ученик;
- **организиране на образователна среда, ориентирана към детето и ученика**, към неговите способности и култура, основана на използване на различни информационни ресурси.

6. Да създаде и да гарантира условия за организация на учебното съдържание и на процеса на преподаване по начин, който:

- осигурява **гъвкави възможности за преподаване и учене**, съобразени с индивидуалността на ученика;
- създава условия образователните субекти да прилагат **комплексни програми за развитие на ключовите компетентности**;
- създава условия за развиване на **нови, актуални компетентности на съвременния учител**;
- **дефинира понятието качество** в системата на предучилищното и училищното образование и предлага инструментариум за измерване/оценяване на степента му в детските градини и училищата.

7. Да създаде условия за **прилагане на интегрирани политики** с другите публични сектори за постигане целите на образованието.

8. Да създаде условия за развиване на възможности и за **мотивиране на учениците за учене през целия живот**.

9. Да създаде условия за **активизиране и участие на бизнеса и на гражданското общество** във формирането, реализирането, анализа и оценката на училищните политики.

10. Да гарантира **ефективно партньорство** и да дефинира отговорностите на всички участници в образователния процес.

11. Да гарантира **справедлив достъп до качествено образование** за всички

деца и ученици.

12. Да създаде условия за развиване на капацитета на образователните институции за формулиране, изпълнение и оценка на училищни политики, превръщащи ги в **среда за формиране на демократично гражданство**.

13. Да осигури **ефективно управление на ресурсите**.

14. Да регулира **система за развитие на приобщаващо общество**, чиято ценностна система се основава на принципите на толерантност, разбиране и равнопоставено приемане на различието и многообразието.

15. Да зададе рамките на **система за стимулиране на развитието на нови компетентности на съвременния учител**, който стои не „пред“ и не „зад“, а „до“, „редом“ с ученика и е негов партньор при създаването на уменията „как да се научим да учим“.

16. Да изгради **ефективна система за наблюдение и контрол** върху спазване на нормативната уредба и качеството на образование.

17. Да регулира основни правила за прилагане на **принципа на субсидиарността**.

III. ПРЕДМЕТ НА РЕГУЛИРАНЕ В НОВИЯ ЗАКОН ЗА ПРЕДУЧИЛИЩНОТО И УЧИЛИЩНОТО ОБРАЗОВАНИЕ – ИНОВАТИВНИ МОМЕНТИ И ПОДХОДИ КЪМ РЕГУЛАЦИЯТА

1. Предмет на закона

Законът урежда обществените отношения в българското предучилищно и училищно образование в единна система, както следва: **принципи, цели и стандарти на образованието, образователна среда, управление на качеството, организационно развитие, управление на образованието, финансиране** на образователните институции, както и други значими за образованието въпроси.

Системата на българското предучилищно и училищно образование включва детски градини, училища, центрове за личностно развитие и творчество, както и организациите и органите на държавна власт и местното самоуправление, осъществяващи правомощия по този закон.

Тя отговаря на нуждите от учене през целия живот на всички

граждани в Република България.

Новият закон е **ключова стъпка към промяна на модела от централизирано-институционален към относително автономен модел с делегиране на права и отговорности както на детските градини и училищата, така и на структурите на участващите в образователния процес страни (учители, родители, ученици, местна общност) с оглед на техните потребности и на личния им просперитет.**

2. Мисия на детската градина и на училището - „Детска градина и училище НА всеки” :

- Поставя **фокуса върху развитието на личността на детето и ученика.**
- Осигурява възможности за **лична, социална и професионална реализация на всички граждани.**
- Допринася за постигне на **устойчив обществен и икономически просперитет** при утвърждаване на демократичните ценности, уважението към различието, социалното сближаване, активното гражданско участие и междукултурния диалог.
- Възпитава в разбирането, че **приобщаването** в образователната система на всички деца и ученици, независимо от различията им в образователните потребности, е **ценност за цялото общество и негова грижа.**

3. Основна цел на предучилищното и училищното образование

Изграждането на автономни и инициативни личности, уважаващи другите, способни да работят съвместно, владеещи базови компетентности, осъзнати за силните си страни и способни да ги развиват и прилагат за себе си и в полза на общността.

4. Общи принципи в системата на предучилищното и училищното образование

Равен достъп

Образователните институции следва да прилагат форми и методи за идентифициране и посрещане на различните потребности на децата и учениците, като дават възможност на всички, независимо от социално-икономическия им произход или лични обстоятелства, да развиват пълния си потенциал чрез учене през целия живот.

Единство в многообразието

Обучението, подготовката и възпитанието на децата и младите хора да се осъществяват в рамките на единна културно-образователна среда, която създава гаранции за защита и развитие на отделните култури и традиции в рамките на обща образователна политика. Детската градина и училището прилагат принципите на приобщаващото образование, като отчитат индивидуалните различия в образователните потребности на всяко дете и ученик и се адаптират към тях, за да приобщят всички деца и ученици в обучението, културата и общността си.

Осигуряване на качество

Системата за осигуряване и подобряване на качество следва да се прилага на всички етапи от процеса на предучилищното и училищното образование. Тя включва:

- Планиране – поставяне на ясни, измерими и подходящи цели по отношение на политики, процедури, задачи, човешки ресурси;
- Прилагане – установяване на процедури за постигане на поставените цели, създаване на партньорства, разпределяне на ресурси;
- Оценяване – оценяване на резултатите и процесите чрез количествени стойности;
- Преразглеждане - периодично преразглеждане на постиженията, определяне на действия за осъществяване на промени, корекции на цели, планове, процедури.

Автономност

Законът регулира и разширява правото на всяко училище и детска градина да развият свои специфични училищни политики, които са инструменти за реализиране на стратегията за развитие на съответната образователна институция. Училищните политики се разработват съобразно потребностите на местната и училищната общност, отчитат ключови проблеми и предизвикателства пред образованието, създават се с участието на представителите на всички групи на училищната общност – ученици, учители, родители, приемат се след прозрачен процес на съгласуване и обсъждане и стават основата за създаването на конкретни училищни практики.

Защита от дискриминация

Модерното образование не допуска дискриминация, основана на раса, народност, етническа принадлежност, език, пола принадлежност, сексуална ориентация, здравословно състояние, произход, религия, образование, убеждения, политическа принадлежност, лично и обществено положение или имуществено състояние.

Децентрализация и субсидиарност

Децентрализацията е законово регламентирано **прехвърляне на правомощия и отговорности за изпълнение на функции в системата на образованието на по-ниските равнища на управление** включително на детските градини и училищата, които разполагат с финансова, организационна и професионална автономия. **Целта е решенията да се вземат на равнище, което е най-близко до възникване на проблема** и където най-добре могат да се идентифицират и най-адекватно да се удовлетворят потребностите на участниците в системата на предучилищното и училищното образование.

Сътрудничество

Образователната система осигурява **възможности за широко участие на всички ключови заинтересовани страни** в процесите на обсъждане на проблемите и формулиране на политики за решенията им.

Системност/Прогнозируемост

Управлението и организацията на образователната система се основават на прилагането на интегриран и системен подход, осигуряващ взаимната свързаност и съгласуваност на основните компоненти. Те се развиват въз основа на актуализираната в съответствие със Стратегия „Европа 2020” и с Национална програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2006–2015 г.).

5. Държавни образователни стандарти

Новият закон урежда основните законови принципни положения в областта на образованието и предвижда създаването на държавни образователни стандарти (ДОС), които са съвкупност от задължителни изисквания за резултатите и условията, както и за процесите за тяхното постигане в системата на предучилищното и училищното образование, но и оставят достатъчно свободно пространство на образователните институции и на учителя да се съобразява с конкретните условия на средата. Държавните стандарти ще отменят многобройните и понякога противоречащи си правилници, инструкции и други актове, които функционират в момента.

1. Стандарт за организацията и подготовката в предучилищно образование
2. Стандарт за общообразователната подготовка
3. Стандарт за профилираната подготовка
4. Стандарт за придобиването на квалификация по професии
5. Стандарт за учебен план
6. Стандарт за оценяване на учениците
7. Стандарт за приобщаващо образование
8. Стандарт за гражданско и интеркултурно образование

9. Стандарт за мотивиране и подкрепа на детето и ученика
10. Стандарт за заниманията по интереси и за образователните услуги
11. Стандарт за управлението на информацията и документите в системата на предучилищното и училищното образование
12. Стандарт за институциите в системата на предучилищното и училищното образование
13. Стандарт за физическата среда
14. Стандарт за учебниците и учебните помагала
15. Стандарт за статута и развитието на педагогическите специалисти и директорите на образователни институции
16. Стандарт за организационно развитие и управление на качеството
17. Стандарт за инспектиране на институциите в системата на предучилищното и училищното образование
18. Стандарт за финансиране, нормиране и заплащане на труда.

6. Организация на системата на предучилищното и училищното образование

6.1. Институции

Видовете институции според финансирането са: държавни, общински, частни. Българските училища в чужбина се разкриват като държавни училища по спогодба с чужда държава.

6.1.1. Детски градини и обединени детски заведения

- **Детските градини са за деца от 3-годишна възраст**, навършена в годината на техния прием, до постъпването им в първи клас.
- **Обединените детски заведения са за деца от 3 месеца до постъпването им в първи клас.**
- Към детските градини могат да се организират **целодневни, полудневни, почасови, съботно-неделни и сезонни групи.**
- Подготвителни полудневни групи за деца от предучилищна възраст могат да се организират при определени условия и в училищата.
- В **срок до 3 години** от влизане в сила на закона седмичните детски градини и детските градини за деца със специални образователни потребности **се преобразуват** в детски градини, в обединени детски заведения или в центрове за работа с деца.

6.1.2. Видове училища

- **Според етапа и/или степента** на образование:
 - начални (I-IV клас включително);
 - основни (I-VII клас включително);

средни общообразователни (I – X клас включително);
гимназии (VIII-XII клас включително);
средни (I-XII клас включително).

▪ **Според съдържанието** на подготовката: общообразователни, профилирани, професионални, спортни, по изкуствата и по културата, духовни.

Дава се право на всяко училище при изпълнението на определени изисквания, да добавя в наименованието си своята специфика, специалността или профила си.

▪ Специални училища.

▪ Чуждестранни училища.

▪ Училища към дипломатическите представителства – посолства, консулства, мисии – на Република България в чужбина. В тях се организира обучение по български език и литература, по история и по география на България за български граждани и българи, живеещи извън Република България. Обучението се провежда по учебни програми, утвърдени от министъра на образованието, младежта и науката.

▪ Новият закон не предвижда съществуване на социално-педагогически интернати (СПИ) и възпитателни училища-интернати (ВУИ). Възпитателните училища-интернати ще бъдат трансформирани в алтернативни места за лишаване от свобода на деца над 14 години в съответствие с реформите, които разработва Министерството на правосъдието. Социално-педагогическите интернати следва да се трансформират в центрове за работа с деца.

6.2. Центрове за личностно развитие и творчество

С цел развитие и прилагане на **междусекторни политики и интегриране на грижата** за децата и учениците на **общинско, областно или регионално ниво**, в зависимост от местните потребности, могат да се създават центрове за личностно развитие и творчество, които:

▪ **Предоставят услуги в подкрепа на приобщаването, образователната и социалната адаптация** на деца и ученици с трудности в поведението, с увреждания и със специални образователни потребности. Центровете предлагат следните услуги:

- диагностична, консултативна, рехабилитационна и корекционно-възпитателна работа с деца и ученици и техните семейства;
 - ресурсно подпомагане на деца и ученици със специални образователни потребности;
 - социална работа, педагогическа и психологическа подкрепа на деца и ученици, както и семействата им за задържане на ученика/детето в училище или детската градина.
- Предоставят услуги, свързани с професионално ориентиране и консултиране.
 - Предоставят услуги за развитие на интересите, способностите, талантите и потребностите на децата и учениците в областта на науката, техниката, изкуствата, спорта и др.
 - След влизане в сила на новия закон всички извънучилищни педагогически учреждения в системата на народната просвета се преобразуват в центрове за личностно развитие и творчество.

6.3. Образователна структура

6.3.1. Предучилищно образование

- Предучилищното образование се провежда в детските градини и в обединените детски заведения.
- Задължителната предучилищна подготовка за децата, навършили 5 години, се провежда в детска градина или по изключение в училище – **по избор на родителите/настойниците и при еднакви условия** и подкрепяща развитието на детето среда.

6.3.2. Приемственост между предучилищното и училищното образование

В края на предучилищното образование се извършва **диагностика на готовността на детето за училище**, която се обвързва с усвоените знания, умения и отношения по отделните образователни направления и съответствието им с ДОС. **Издава се удостоверение за училищна готовност**, като получената информация помага за ориентиране на учителя за силните страни и нуждата от подкрепа за всяко дете.

6.3.3. Училищно образование

Обучението за придобиване на основно образование се осъществява от I до VII клас включително, а обучението за придобиване на средно образование – от VIII до XII клас включително.

Обучението за придобиване на **основно образование** се осъществява в

два етапа:

- **начален** – от I до IV клас включително;
 - **прогимназиален** – от V до VII клас включително.
- След успешното завършване на IV клас учениците получават *Удостоверение за завършен начален етап на основно образование*, което им дава право да продължат обучението си в следващ етап, а за лица над 16 години – право за професионално обучение в I степен на професионална квалификация (ПК). В края на етапа се провежда национално външно оценяване. Резултатите от обучението ще се обвържат с **дескрипторите**, изведени в **I ниво на националната квалификационна рамка**.
 - След успешното завършване на VII клас учениците придобиват **основно образование** и получават *Свидетелство за основно образование*, което им дава право да продължат образованието си в гимназиален етап, право за професионално обучение, а за лица над 16 години – и за професионално обучение във II и в III степен на ПК. В края на етапа се провежда национално външно оценяване, резултатите от което служат и за класиране при прием на учениците в училищата след VII клас. Резултатите от обучението ще се обвържат с **дескрипторите**, изведени във **II ниво на националната квалификационна рамка**.

Обучението за придобиване на **средно образование** се осъществява в два етапа:

- **първи гимназиален** – от VIII до X клас включително;
 - **втори гимназиален** – от XI до XII клас включително.
- След успешното завършване на X клас учениците получават *Удостоверение за завършен първи етап на средно образование*, което им дава право да продължат обучението си в следващ етап, право за професионално обучение, както и за достъп до пазара на труда при съответните условия за лица над 16 години. В края на етапа се провежда **национално външно оценяване**, резултатите от което служат и при евентуално движение на учениците в училищата след X клас. Резултатите от обучението ще се обвържат с **дескрипторите**, изведени в **III ниво на националната квалификационна рамка**. В документа на учениците, обучавани в професионални гимназии по професии от I степен на ПК и положили успешно съответните изпити, ще се вписва и **степената на професионална квалификация**.
 - След завършване на XII клас и успешното полагане на задължителните ДЗИ (държавни зрелостни изпити) учениците

получават *Диплома за средно образование*, която им дава право да продължат образованието си във висши училища, право за професионално обучение, както и достъп до пазара на труда. Учениците, които са завършили успешно XII клас, но не са положили ДЗИ, може да получат *Удостоверение за завършен втори етап на средно образование*, което им дава право за професионално обучение, както и достъп до пазара на труда. Резултатите от обучението ще се обвържат с **дескрипторите**, изведени в **IV ниво на националната квалификационна рамка**. В дипломата или в удостоверението на учениците, обучавани в професионални гимназии по професии от II и от III степен на ПК и положили успешно ДЗИ по теория и практика на професията, ще се вписва и съответната степен на професионална квалификация.

6.4. Форми на обучение

Формите на обучение са: дневна; вечерна; задочна; индивидуална; самостоятелна и дистанционна.

- Прецизират се характеристиките на сега действащите форми на обучение с цел предлагане на **алтернативни форми** за ученици със здравословни, семейни или социални проблеми, за даровити ученици и за лица, навършили 16 години, да се включат равностойно в училищното образование, като се предостави възможност да получат образователна степен. Осигуряват се различни възможности – присъствени с редуциран брой учебни часове, с резюме на учебното съдържание и насоки за самоподготовка, или неприсъствени – самостоятелна подготовка, дистанционно обучение – и явяване на изпити.

- Възможност за **обучение в две форми едновременно** – с цел гарантиране на равен и справедлив достъп до образование на деца със СОП. Съществува и необходимост да се регламентира обучение по определен чужд език в самостоятелна форма в друго училище, в случай че училището не предлага обучение по този чужд език, а ученикът го е изучавал в предходните класове.

- **Отпада кореспондентската форма** и се регламентира и разгръща **дистанционната форма** – неприсъствена форма, която включва самостоятелна подготовка и периодични проверки и изпити за определяне на годишни оценки по учебните предмети от училищния учебен план. Организира се от училище, което разполага с необходимите технически и технологични условия и квалифицирани учители за дистанционно обучение. За обучението в дистанционна форма ученикът самостоятелно си осигурява необходимите технически и технологични средства. Тази форма се допуска при определени условия и ще даде възможност напр. на ученици, учещи зад граница, да изучават и полагат изпити по учебните предмети, необходими за легализиране на документите им от чужбина, в случай че пожелаят да

продължат образованието си у нас (*български език и литература, история на България и география на България*).

▪ Осигурява се по-голяма гъвкавост на преминаване от една форма в друга и разширяване на възможностите за реинтегриране в дневната форма.

6.5. Съдържание на училищната подготовка

6.5.1. Общообразователна подготовка – осигурява постигането на ДОС за общообразователна подготовка. Осъществява се чрез изучаването на учебни предмети, групирани в културнообразователни области. Учебните програми са еднакви за всички видове училища и се разработват и утвърждават на национално равнище. Ситуирана е в **раздел А** на учебния план. **Учебните програми се актуализират на 4 години.**

6.5.2. Разширена подготовка – **разширява** знанията и/или уменията от общообразователната подготовка в съответствие с интересите на учениците и потребностите на учениците, като може да включва часове за гражданско образование, предприемачество, здравно образование и др. **Учебните програми се разработват и утвърждават на училищно равнище.** Ситуирана е в **раздел Б** на учебния план.

6.5.3. Профилирана подготовка – **задълбочава и надгражда знанията и уменията** в определена предметна област (**предуниверситетска подготовка**) и осигурява постигането на Държавните образователни стандарти за профилираната подготовка по учебни предмети, включени в съответния профил. Профилите могат да бъдат напр. Хуманитарен, Чуждоезиков, Икономически, Компютърни науки, Природонаучен, Математически и т.н. Всеки профил се формира от **3 основни профилиращи предмета**, от които двата са **фиксиращи** на национално равнище, а **третият се определя на училищно равнище**. Всеки профилиращ предмет се състои от определен брой задължителни модули, които **включват неизучавано учебно съдържание (извън общообразователната и разширената подготовка)** и градят компетентностите, определени в ДОС за профилирана подготовка, и избираеми модули, които се определят от училището. Осъществява се **само в XI и XII клас**. Ситуирана е в **раздел Б** на учебния план. Учебните програми за задължителните модули **се разработват и утвърждават на национално равнище**, а за избираемите – **на училищно равнище**. Предоставя се възможност за сътрудничество с висши училища за разработване на учебните програми и за преподаване, както и възможност за пренасяне на кредити.

6.5.4. Професионалната подготовка – осигурява постигането на Държавните образователни стандарти за придобиване на квалификация по професии. Тя се

регламентира в ЗПОО. Ситуирана е в раздел Б на учебния план. Учебните програми за общата и за отрасловата професионална подготовка се разработват и утвърждават на национално равнище, а за **специфичната професионална подготовка – на училищно равнище съвместно с бизнеса.**

6.6. Учебен план

Структурата на учебния план включва **три раздела:**

- *Задължителна подготовка* (раздел А) – задава учебните предмети и броя часове за всеки от тях за всички видове училища и се определя на национално равнище. Разлика има в типовите учебни планове на училищата, които избират да изучават или да не изучават интензивно чужд език, като *общообразователната подготовка* (с изключение на чуждия език в VIII клас) в края на етапите и степените е еднаква за всички училища. В типовите учебни планове на различните видове училища в раздел А може да присъстват и предмети извън изучаваните в *общообразователната подготовка*.

- *Задължителноизбираема подготовка* (раздел Б) – задава на национално равнище броя часове, а тяхното разпределение по предмети училището може да определя за *разширена подготовка*, за *профилирана подготовка* и/или за *професионална подготовка*. Часовете може да се използват и за постигане на знанията и уменията по определени учебни предмети от *общообразователната подготовка* в началния етап, за специализирана подготовка в училищата по изкуствата и в спортните училища, както и за въвеждане на предмети извън онези, които са заложили в раздел А, напр. информатика, предприемачество, майчин език, религия, и др.

- *Свободноизбираема* – задава предметите/дейностите и броя часове, които училището може да разпределя за обучение в т.ч. и извън общообразователните предмети по **непредметни социални и граждански умения като устойчиво развитие, екология, действия при бедствия и аварии, безопасност на движението по пътищата и др.** в съответствие с интересите на учениците и с възможностите на училището. Дава се възможността те да се използват и за занимания по интереси. Тези часове не са задължителни за учениците. Предвижда се училищна автономия при разработване на програмите.

6.6.1 Основно образование

- В рамките на основното образование раздел А на учебния план (**задължителна подготовка**) е **еднакъв** за всички видове училища.

- Училищните политики се осъществяват в рамките на раздел Б (**задължителноизбираема подготовка**) и раздел В (**свободноизбираема**

подготовка).

- Часовете в раздел А на учебния план са **90 %** от задължителните учебни часове.

6.6.2 Първи гимназиален етап

- Чрез типови учебни планове се осъществява диференциация по видове училища, като общообразователната подготовка продължава да е еднаква за всички;
- **Раздел Б на училищния учебен план осигурява по-голяма алтернативност** и дава възможности за разширяване на учебното съдържание по изучавани в раздел А учебни предмети и/или въвеждане на нови учебни предмети; за специализирана подготовка или за изучаване на модули и предмети от общата професионална подготовка.
- В края на първия гимназиален етап в приключва обучението по общообразователните предмети (**с изключение на БЕЛ, математика, чужд език, гражданско образование и ФВС**).
- В този етап не се осъществява профилиране.
- Часовете в раздел А на учебния план намаляват в сравнение с основното образование и са в **между 70 % и 85 %** от задължителните учебни часове в зависимост от вида училище.

▪

6.5.3 Втори гимназиален етап

- В рамките на втория гимназиален етап се осъществяват главно профилирана подготовка (**предуниверситетско обучение**) в профилираните гимназии и в гимназиите и средните училища с профилирани паралелки или професионална подготовка за придобиване на II и на III степен на професионална квалификация в професионалните гимназии.
- Професионалната подготовка е ориентирана към овладяване на модули и/или учебни предмети от професионалната подготовка и е обвързана с **полагането на втори държавен зрелостен изпит**;
- Предвижда се **разработването на рамкови учебни планове по отделните професии**, като по този начин се създават възможности за по-голяма автономия на училищно ниво. Директорите на училищата, организиращи професионално образование и обучение, ще разпределят седмичния брой учебни часове по различните предмети чрез училищните учебни планове. **Разработването на училищните учебни планове следва да се извършва с участието на местния бизнес**, като целта е да се осигурят по-големи възможности за организиране и провеждане на практическо обучение, обвързано с реалните потребности и с възможностите на бизнеса.
- Часовете в раздел А на учебния план се свиват до **40 %** от задължителните учебни часове.

6.7. Учебници и учебни помагала

Учебното съдържание и учебниците са съобразени с физическите и с психическите потребности и възможности на ученика да се справя с образователни дейности в рамките на регламентираното учебно време. Те насърчават самостоятелността и критическото мислене и организират информацията с оглед представянето на целостта на проблемите и на явленията.

- По един учебен предмет за всеки клас министърът на образованието, младежта и науката одобрява **неограничен брой учебници**, които съответстват на държавните образователни стандарти за общообразователна подготовка и на учебните програми.
- Разработват се **формални и съдържателни критерии за одобрение на учебници и учебни помагала**, които са описани в стандарт.
- Всеки учител избира учебници и учебни помагала и програма или програмна система (за детските градини) в зависимост от:
 - равнището на знания на учениците (децата) в класа или групата;
 - спецификата на конкретната образователна среда.
- Регламентира се възможността да се създават **интерактивни учебници и учебни помагала за детските градини и училищното обучение** в електронен формат.

6.8. Оценяване на резултатите от обучението

- **Учениците от I до III клас се оценяват само с качествен показател (без цифрова оценка).**
- В края на I клас учениците получават обща оценка, изразена с качествен показател, а в края на II и III клас - **годишни оценки по отделните предмети, изразени с качествен показател.**
- Оценяването с **качествен и количествен показател започва в IV клас.**
- **От I до IV клас детето не повтаря класа**, като се гарантира система от допълнителни мерки за подкрепа.
- **Като средство за управление на качеството се въвежда единна система за оценяване на резултатите на учениците**, като скалата задава рамката за всички предмети така, че начинът за оценяване във всички училища да бъде съпоставим, като същевременно се отчитат специфичните особености на отделните дисциплини. Всяко училище има право на собствена политика при разпределянето на процентната тежест, с която всеки вид задание влияе при формирането на оценките.

- В края на всеки етап се провежда **национално външно оценяване**.
- **Държавните зрелостни изпити** са форма на външно оценяване и се провеждат след завършен XII клас. Те са два, като **първият е по български език и литература и се полага от всички**, завършващи средно образование. Вторият зрелостен изпит е **по един от профилиращите учебни предмети** и се **вписва в дипломата за средно образование за учениците**, завършващи профилираните гимназии, гимназиите и средните училища с профилирани паралелки. **Вторият зрелостен изпит за учениците, завършващи професионалните гимназии, гимназиите и средните училища с професионални паралелки, е по професионалната подготовка** и се вписва в дипломата за **средно професионално образование**.
- Учениците имат право да положат **до два допълнителни ДЗИ по избор**. Предвижда се включване на нови възможни предмети – информатика, информационни технологии, предприемачество, изкуства, спорт.

6.9. Учене през целия живот

Ученето през целия живот започва в предучилищна възраст и обхваща **формалното, неформалното и самостоятелното учене**, които взаимно се допълват и интегрират.

За целите на улесняване на мобилността и за признаването на обучение и квалификации се **разработва и утвърждава Национална квалификационна рамка** в съответствие с Европейската квалификационна рамка за учене през целия живот и националните цели и стандарти.

Лица, навършили 16 г., могат да получат документ за завършен етап и/или степен на образование чрез **валидиране на знания и умения**, придобити чрез неформално обучение и самостоятелно учене.

Резултатите от неформалното обучение и самостоятелното учене се **валидират и сертифицират по определен ред от образователните институции** в съответствие с държавните образователни стандарти за общообразователна подготовка и за придобиване на степен на професионална квалификация.

6.10. Държавна политика за развитието на детето

- Поетапно въвеждане на **целодневна организация на учебния ден от I до VII клас** като инструмент за превенция на отпадането от училище, идентифициране, развитие и удовлетворяване на таланти, интереси и потребности на учениците, осигуряване на специализирана помощ при подготовката им и максимално оползотворяване на свободното им време чрез **развитие на система от извънкласни дейности**.
- Създаване на **достъпна архитектурна, обща и специализирана подкрепяща среда** за равнопоставен достъп до всички детски градини и

училища, за пълноценното включване в образователния процес на децата и учениците със специални образователни потребности; развиват се индивидуалните им способности и потенциал с цел възможност за самостоятелна реализация и достоен живот.

- **Гарантиране на подкрепа за учениците** (както за тези, които имат проблеми с усвояването на учебния материал, така и за тези, които се справят добре) с цел **подобряване на учебните им резултати**, в т.ч. и резултатите, които демонстрират в международните изследвания.
- Гарантиране на **подкрепа на ученици с изяви дарби** в областта на науката, спорта и изкуствата.
- **Стимулиране на спорта в училище и осигуряване на условия за спортуване.**
- Осигуряване на присъствие в учебния план и в училищния живот на обучение по **социални умения, предприемачество, здравно и гражданско образование**, както и **квалифицирани специалисти за обучението.**
- Предоставяне на възможност за безплатно образование за лица до 16 години, граждани на трети страни, учещи в Република България.
- Осигуряване на условия за **кариерно ориентиране и консултиране** на учениците, като помощ при вземане на информирани решения във връзка с образование, обучение, професия и заетост, да управляват своето развитие и индивидуален напредък в ученето и професионалната си реализация.

6.11. Принципи за прилагането на действия за превенция и подкрепа в детската градина и училището

6.11.1 Консултиране в училището и в детската градина

- **Насочено е към решаване на проблеми и вземане на решения**, свързани с обучението, междуличностните взаимоотношения и развитието на групите от връстници и ученическите групи.
- Акцентът се поставя върху **работа със социалното обкръжение на децата и учениците.**
- Предвижда се отделяне на психологическите функции по диагностика от длъжността „педагогически съветник” и възлагането им на специалист „психолог”.
- В зависимост от нуждите на децата и учениците, **всяка детска градина и училище осигурява педагогически съветник и/или психолог.** Съответният специалист се назначава към институцията при наличието на 250 деца или ученици. При по-малък брой деца или ученици един педагогически съветник или психолог обслужва две съседни учебни заведения или се назначава на половин щат.
- За свързване на детето и неговото семейство с ресурси и услуги в общността се предвижда **осигуряване подкрепа от педагогическия съветник**, в длъжността на който се предвижда да бъдат вписани и социални функции.

6.11.2 Екипен подход за работа с детето и ученика

- Детските градини и училищата създават **Екип за мотивация и подкрепа на личностното развитие на детето и ученика.**
- Екипът се сформира за случаи на деца, които проявяват трудности в социализацията и случаи на ученици, които са в риск от отпадане от училище поради несправяне с обучението и/или отсъствия от училище. Обикновено това са случаи на деца и ученици, които живеят в неблагоприятна и рискова семейна среда.
- Съставът на екипа се определя от директора на детската градина или на училището и в него участват: учителка на група или класен ръководител, педагогически съветник, училищен психолог, учители на детето или ученика, родители на детето или ученика. Координатор на работата на екипа е педагогическият съветник или училищният психолог.
- **Екипът работи съвместно с Държавна агенция за закрила на детето, Местни комиси за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, Детска педагогическа стая.**
- Екипът обсъжда случая на детето или ученика, дефинира спецификите на неговите затруднения, поведението му и **изготвя план за действие. Планът за действие включва предложения за мерки за работа с детето или ученика,** разпределяне на задачи на участниците, осигуряване на наблюдение за развитието на случая.

При определяне на подходящите действия за работа с детето и ученика членовете на екипа се ръководят от принципите за правата на детето, политиката на детската градина или училището и отчита следното: **възрастта на детето или ученика;** естеството на неговите прояви; предишни прояви; ефективността на други форми на подкрепа; **информацията от родителите, учителите и други участници;** други обстоятелства, които обясняват причините за проявите и затрудненията.

6.11.3 Разширяване на възможностите на училището за работа с учениците

▪ Мерки за работа с ученика:

1. Разговор на ученика с класния ръководител
2. Използване на посредник при решаване на конфликти в училище (в ролята на медиатор е педагогическият съветник или психологът)
3. Консултиране на ученика с училищния психолог или с педагогическия съветник
4. Включване на ученика в група за повишаване на социални умения, общуване и решаване на конфликти
5. Включване на ученика в занимания, съобразени с неговите интереси и потребности
6. Индивидуална подкрепа за ученика от личност, която той уважава

7. Включване на ученика в полезни дейности в полза на паралелката или училището
8. Ограничаване на участието на ученика в училищни дейности
9. Отстраняване на ученика от учебен час (Прилага се от учителя в паралелката. Училището разработва процедура за прилагането ѝ, която описва в Правилника за вътрешния ред на училището.)
10. Забележка от директора към ученика и уведомяване на родителите му
11. Преместване на ученика в друга паралелка
12. Предупреждение за преместване на ученика в друго училище
13. Преместване на ученика в друго училище за определен срок
14. Преместване на ученика в самостоятелна форма на обучение (за ученици над 16 г.) за определен срок.

- Мерките от 1. до 7. включително се определят като набор от мерки за превенция и подкрепа за справяне с критични ситуации и преодоляване на затруднения пред обучението и се прилагат съобразно възрастови, развитийни и/или социални промени в живота на учениците.
- Мерките от 8. до 14. се определят като набор от крайни мерки, които поставят границата на неприемливото поведение в училище. Те се прилагат само в изключителни случаи и едва след изчерпването на останалите механизми за въздействие върху поведението, дисциплината и вътрешната мотивация на ученика.
- **Крайните мерки се предлагат от класния ръководител, обсъждат се в екипа и се взема решение за тяхното прилагане.**

За целите на създаване на сигурна и здравословна училищна среда училищата разработват и реализират училищна политика за превенция на агресивното поведение и тормоза и за подкрепа, която включва методи за позитивна дисциплина.

6.12. Система за квалификация и професионално израстване на педагогическите специалисти

Подготовката на педагогическите специалисти следва да се разглежда като единна система от базово обучение за придобиване на образователно-квалификационна степен във висшите училища и задължителна въвеждаща, поддържаща и надграждаща квалификация.

Основните нови моменти в системата за квалификация са следните:

- **задължителна квалификация на педагогическите специалисти и директорите на образователни институции** – за да се гарантира качеството на квалификационните услуги се предвижда разработване на **система за сертифициране на институциите**, предлагащи

квалификационни услуги за учители, определяне на брой точки (кредити) за всеки сертифициран курс, определяне на брой кредити, които всеки учител трябва да усвои за определен период от време.

- **Надграждащата квалификация на педагогическите специалисти** е задължително условие за кариерното развитие.
- Въвежда се **механизъм за бързо израстване в длъжност ”старши учител”**:
 - придобита нова, втора и следваща образователно-квалификационна степен „магистър”, ориентирана към изпълнението на длъжността;
 - придобита следдипломна квалификация;
 - придобита научна степен „доктор”;
 - придобита международно призната диплома за владеење на чужд език (ниво B2);
- **Училищна автономия** при определяне броя на старшите и главните учители.

7. Управление

Приоритет по отношение развитието на децентрализацията е преразпределението на правомощията за вземане на решения между различните заинтересовани страни и участници в управлението на образованието – **“сваляне” на решаване на проблемите на ниво най - близко до възникването им** и ограничаване на централизираните разрешения и съгласувания само до определени необходими точки на намеса и контрол.

7.1. Националните институции осъществяват формирането на националната образователна политика и контролират нейното спазване.

7.2. Общините оперативно прилагат националната политика в областта на образованието и отговарят за нейното изпълнение в рамките на общината. Общините разполагат с прозрачни за обществеността финансови и административни процедури за управление на средства, човешки и технически ресурси. Те осъществяват контрол за разходването на средствата и управлението на материално-техническата база и ежегодно публикуват данни за състоянието на своята образователна мрежа. Общините разработват собствени приоритети и цели и разполагат с определена степен на свобода да насочват ресурси към решаване на специфични местни образователни проблеми. Общините участват в избора и атестирането на директорите на училища, представени са в обществения съвет на училищата чрез определен от кмета член.

7.3. Детската градина и училището управляват ресурсите си въз основа на 4-годишна програма за развитие и годишни планове за действие. Детската градина и училището се развиват в съответствие с принципа за институционална автономност и осъществяват управлението на човешките ресурси и качеството чрез непрекъснат процес на мониторинг и самооценка, които им позволяват да подобряват основните резултати от дейността си.

7.4. Директорите на институциите в системата на предучилищното и училищното образование **подлежат на атестиране през 4 години**. Атестирането се извършва въз основа на периодичното оценяване на изпълняваната длъжност. **В атестирането участва Общественият съвет към училището, като окончателната оценка се оформя от началника на РУО**. Оценяването на работата на директора има описателен характер и завършва с обобщаваща оценка – отличен, добър или незадоволителен.

7.4.1. Новоназначените директори преминават през специализирано обучение от оторизирана от МОМН обучаваща институция в рамките на първата година. **В течение на първата година се извършва процес на наблюдение, подкрепа и оценка на новоназначения директор** от друг директор - наставник и от работодателя.

- Новоназначеният директор може да валидира придобитите по друг път (от магистърски програми, от самостоятелно учене и др.) управленски знания и умения.

- **В края на първата година новоназначеният директор се атестира. В атестацията му освен общественият съвет и работодателят участва и директорът-наставник.**

- При добра оценка се дават препоръки за допълнителна квалификационна дейност.

- При отлична оценка новоназначеният директор продължава да изпълнява задълженията си без други условия.

- Следващо атестиране на директорите, назначени на безсрочен трудов договор след първоначалната оценка, се извършва след три години.

7.4.2 Въвеждане на ролята на директор – наставник.

- Кандидатите за наставници следва да отговарят на определени задължителни критерии, като професионален опит (минимум 5 год.), отлична атестационна оценка, отлична оценка от инспектирането на училището. Наставник може да бъде и **пенсиониран директор**.

- Работата на директора-наставник за периода на наставничеството му се заплаща допълнително и се отчита при кариерното развитие и атестирането му.

- Началникът на РУО (работодателят), директорът-наставник и новоназначеният директор съставят план за работа през първата година на новоназначения директор.

- **Новоназначеният директор преминава практика при директора-наставник в рамките на минимум 4 часа за седмица.**

7.6. Участие на педагогическите специалисти

За разглеждане и решаване на основни педагогически въпроси в детската градина и в училището функционира Педагогически съвет, който: **предлага за одобрение на Обществения съвет стратегия за развитие на образователната институция и отчета за нейното изпълнение, приема правилник за дейността на училището**, приема училищните учебни програми и учебен план, съвместно с Обществения съвет изготвя училищна програма за превенция на отпадането от училище, както и програма за предоставяне на равни възможности на ученици от уязвими групи и програми за приобщаване и др.

7.6. Участие на учениците

Пълноценното участие на учениците в училищния живот и организационното развитие на училището е право на всеки ученик. То е резултат от цялостна, планирана и целенасочена работа на училищните екипи, родителите и учениците, ориентирана към постигане на следните основни цели: формиране на знания, умения и компетентности за сътрудничество между учениците, за екипно взаимодействие, съпричастност и солидарност; развиване на идентичност и умения за гражданско участие, себеутвърждаване и критично отношение към негативни явления; отстояване на права и свободи, съчетано с умения за поемане на отговорност и усвояване на демократични ценности.

Участието на учениците се осъществява чрез различни конкретни механизми, форми и инициативи на всички равнища на организиране на училищния живот, в това число и формите на самоорганизиране в извънучебно време: **допитване до учениците, съвещателен глас в работата на Обществения съвет на училището** и други форми на ученическо самоуправление, инициирани от учениците и подпомагани от училищното ръководство и екип.

7.7. Участие на родителите и местната общност

Родителите (настойниците) са **пълноправни партньори на детската градина и училището** в процеса на образование и възпитание на децата и учениците.

Законът предвижда участие на представители на **родителската общност и на органите на местното самоуправление в управлението на училището и детската градина**. Прави се съществена стъпка към създаване на условия за **сплотени, действени и демократично функциониращи общности в детската градина и училището** чрез изграждане във всички училища и детски градини на **Обществен съвет** със следните права:

- утвърждава предложената от ПС стратегия за развитие на образователната

институция и отчета за нейното изпълнение;

- одобрява и връща със становище разпределението на бюджета по дейности и размера на капиталовите разходи на образователната институция, както и отчета за изпълнението му;
- участва в атестацията на директора;
- въз основа на резултатите от училищната самооценка, външното оценяване и инспектирането на училището предлага политики и мерки за подобряване на качеството.

Общественият съвет към училището се формира на **принципа на легитимно представителство на заинтересованите страни** и включва **представители на родителите и общината**. В обществения съвет на **професионалните училища** се включват и **представители на бизнеса**.

С право на **съвещателен глас** в работата на Обществения съвет участват задължително избран на **Общо събрание представител на персонала на институцията, на ученическото самоуправление и на Регионалното управление на образованието**. За участие в заседания на обществения съвет могат да бъдат канени и експерти, представители на местната общественост, синдикати, НПО, бизнес и др.

Член на обществения съвет не може да гласува по въпроси, по които е в конфликт на интереси.

Родителите могат да участват в училищния живот и чрез организационната форма на училищните настоятелства, като законът ясно ще разграничи функциите на Обществения съвет и настоятелствата.

7.8. Управление на качеството

Управлението на качеството е динамичен и непрекъснат процес на организационно развитие, основано на анализ, планиране и внасяне на подобрения, мониторинг и оценка. При него се планират, усъвършенстват и оценяват процесите в детската градина и в училището, така че да се гарантират постиженията на всяко дете и на училищната общност спрямо заложените първоначални цели и задачи.

Принципите за управление на качеството са:

- ориентираност към детето и ученика;
- ориентираност на обучението към постигане на резултати;
- планиране и прилагане на училищни политики, мониторинг и оценка на училищата и детските градини, организационно развитие на училището и детската градина, основано на самооценяване;
- връзка между инспектирането и самооценяването;
- включване на всички заинтересовани страни в процесите на инспектиране и самооценяване;
- насърчаване на обмена на добри практики между училищата.

8. Финансова децентрализация

Финансовата децентрализация е важна предпоставка за функционирането на автономни училища. По-нататъшното развитие на модела на децентрализирано финансово управление, базиран на система на делегирани бюджети, предполага **усилване на механизмите за отчетност и отговорност**. Това включва публичност на училищните бюджети и участие на заинтересованите страни в обсъждането и отчитането им. Законопроектът нормативно структурира финансовите отношения в системата, като едновременно гарантира финансова автономност на училищно ниво и осигурява периметър за разпределителна политика на централно и местно ниво.

На национално ниво освен средствата по разходни стандарти се определят **средства за подпомагане на равния достъп и за насърчаване на участието на децата и учениците в системата, средства за развитие на училищата, детските градини и центровете за работа с деца и ученици, насочени към подобряване на материално-техническата база и образователно-възпитателния процес и към квалификацията на кадрите, средства за учениците от частните детски градини и училища, както и средства по национални програми за развитие на училищното образование**. Като част от програмното финансиране се предвижда възможност за подпомагане на общински образователни политики.

9. Инспектиране, контрол и оценка

Законът ще зададе рамката за разработване на **подробен стандарт за инспектиране**, който да определи индикаторите за качеството, начините на установяването му, документацията и процедурите. По този начин ще стандартизира процеса, което ще го направи предвидим, справедлив и осигуряващ надеждни съпоставими данни получени по единни процедури. Целта е създаването на ясна система на контрол и оценка на качеството, която да бъде стимул за професионално развитие.

Въвежда се нов **орган за цялостно инспектиране** на образователната среда – Национален инспекторат по образованието (НИО) към министъра на образованието, младежта и науката. Неговата главна цел е да извършва независимо външно оценяване на образователната среда и на ефективността на училищната дейност и да определя насоките за промяна, подкрепа и подобрене.

Функции на НИО:

- **оценява качеството и постигането на държавните стандарти във всички сфери на предучилищното и училищното образование чрез система от критерии и показатели;**
- **извършва дейности по наблюдение, оценяване и подпомагане развитието на училищата, детските градини и центровете за работа с деца и ученици;**
- **анализира цялостното организационно развитие на детските градини и училищата и качеството на образователната среда, в това число материалната среда и условията за работа на учениците и учителите, резултатите на учениците, подготовката на учителите и качеството на управление;**
- **осигурява прозрачност на процесите в системата, като публикува резюмета на докладите за нейното състояние на своята интернет страница, изпраща пълните доклади на Народното събрание, прави предписания за подобряване на качеството и разпространява добрите практики.**

Инспекторите в НИО ще преминават обучение и ще бъдат сертифицирани. **Инспектори могат да бъдат учители, директори, експерти от регионалните управления по образованието (РУО) и други компетентни лица.**

Държавната политика в областта на образованието на територията на съответната област се провежда от РУО като териториални администрации към министъра на образованието, младежта и науката за:

- **организационна дейност, в т.ч. по отношение на външно оценяване и ДЗИ, на състезания, олимпиади, конкурси, държавен план-прием и др.;**
- **работодателски функции по отношение на директори;**
- **методическа подкрепа, консултиране, мониторинг и супервизия за изпълнение на препоръките, направени от НИО в резултат на извършена инспекция;**
- **оказване на методическа подкрепа на педагогическите специалисти чрез експерти-методици, които ще имат и норма преподавателска заетост;**
- **планиране и организиране на квалификационна дейност;**
- **координиране взаимодействието между образователните институции, органите на държавната и местна власт, регионалните структури на социалните партньори и НПО;**
- **осъществяване на оперативен контрол на дейността на образователните институции.**